

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Каузи Ірини Богданівни «Думка у думці як форма внутрішнього мовлення в англійськомовному художньому прозовому тексті (на матеріалі романів Маргарет Дреббл)».

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10. 02.04 – германські мови, Львів, 2020.

Дисертацію присвячено вивченню думки у думці (далі – Дуд) як форми внутрішнього мовлення художніх співрозмовників, розкриттю комунікативного потенціалу та функцій досліджуваного феномену в постмодерністських романах британської письменниці Маргарет Дреббл.

Вивчення мовлення англomовних постмодерністських художніх творів належить до актуальних проблем постмодерністської посттики не тільки через складність самої тканини постмодерністського тексту, але й через той факт, що кожен з постмодерністських творів є неповторним, самобутнім авторським експериментом, і у наративному аспекті у тому числі.

У царині посткласичної наратології наратив еволюціонував від оповідного тексту до візуалізованого способу презентації подій (Д. Герман, М.-Л. Раян), що є підставою для його вивчення з позиції *різноголосся* (М. Бахтін), чи *наративної поліфонії* (О. Бабелюк, І. Бехта, Н. Ізотова, В. Тюпа). За таких умов внутрішнє мовлення персонажа перетворюється на ризоматичне переплетення як суміжних, так і контрастних голосів – автора, наратора, персонажів – аж до їхньої какофонії (нерозрізненого гулу голосів). У результаті інтерації різних голосів у постмодерністському художньому тексті утворюються нові наративні форми внутрішнього мовлення, які проявляються як суголосся, різноголосся, какофонія чи шизоїдна поліфонія, або в іншій термінології потік свідомості, внутрішній діалог, внутрішні рефлексії, персональний внутрішній діалог. Утім Дуд як ендофазна форма її реалізації в персонажному дискурсі та структурно-системні й комунікативно-прагматичні засоби її вираження ще не була об'єктом системного комплексного вивчення. З огляду на це дисертація Каузи Ірини Богданівни.

присвячена вивченню комунікативних маркерів Дуд з опертям на методологічні засади прагманаратології, є особливо *актуальною і своєчасною*.

Цілком коректною, на думку рецензента, видається запропонована авторкою твердження про соціально-комунікативну природу феномену персонажного мовлення у вияві його текстової ендофазної форми – думки у думці (стор. 6 автореф.), під якою у роботі розуміють вид невластне-прямого мовлення, що виступає одночасно і як загальномовне комунікативне явище, спосіб та літературний прийом у площині персонажного дискурсу (стор. 35). Принагідно хочемо наголосити, що такий підхід цілком вписується у сучасну постмодерністську епістему і головне – знаходить підтвердження у ретельно проаналізованому *емпіричному матеріалі*, що, зважаючи на діапазон і релевантність використаних методів, забезпечує *достовірність* його лінгвістичної інтерпретації.

До слова, новим та ще досі мало вивченим є *матеріал дослідження*, 2184 одиниці текстових фрагментів структурно-системних і комунікативно-прагматичних типів Дуд у царині внутрішнього мовлення художніх текстових співбесідників, наділених антропоморфними ознаками, – наратора і персонажа у текстопросторі романів Маргарет Дреббл, які виокремлено методом суцільної вибірки із дванадцяти романів письменниці-постмодерністки Маргарет Дреббл.

Таким чином, дисертаційна праця Ірини Каузи є новаторською – за своїм *об'єктом* (думка у думці в художньому тексті романів Маргарет Дреббл), *предметом* (структурні, семантичні, прагматичні аспекти вияву Дуд та форми її реалізації в сучасному британському художньому тексті кінця ХХ – початку ХХІ ст.), *матеріалом дослідження* (тексти дванадцяти англійських романів письменниці-постмодерністки Маргарет Дреббл) та підходом до їхнього вивчення (*авторська прагманаратологічна методика* вивчення Дуд у текстопросторі романів Маргарет Дреббл). Це, на думку рецензента, є свідченням *актуальності* здійсненої наукової розвідки.

Актуальність дослідження визначається його суголосністю новим тенденціям вивчення комунікативної природи експериментального постмодерністського художнього дискурсу, в тому числі й персонажного, у межах антропоцентричної парадигми. Крім того, актуальність рецензованої праці посилюється й підвищеним інтересом науковців до аналізу лінгвопоетичної та комунікативної специфіки внутрішнього мовлення художніх текстових співбесідників, наділених антропоморфними ознаками. – наратора і персонажа, у текстопросторі романів письменниці-постмодерністки Маргарет Дреббл.

Теоретично послідовним та виваженим вважаю шлях, обраний дисертанткою для реалізації поставленої мети. Докладно обґрунтовано є теоретична частина дисертації, у якій зокрема: узагальнено науковий досвід вивчення внутрішнього мовлення в наративній структурі художнього тексту (стор. 26-31); висвітлено типи невласне-прямого мовлення (стор. 31-36) та простежено особливості кореляції ендофазних форм невласне-прямого мовлення у художньому тексті (стор.36-40); визначено способи вербалізації розумової діяльності персонажа в художньому тексті (стор. 42-47); виявлено репрезентуючі компоненти ДуД у британській літературі постмодернізму (стор.47-54); з'ясовано методологічні засади дослідження, ключові напрями та підходи до аналізу ДуД у художньому тексті (стор. 62-76); описано основні етапи авторської методики вивчення досліджуваного явища з позиції прагманаратології (стор. 74-87); розкрито комунікативну природу ДуД і зв'язність прозового тексту романів письменниці (стор. 89-135); розглянуто ДуД як спосіб творення поліфонії прозових текстів романів М. Дреббл (стор. 90-98); виявлено наративний потенціал ДуД як ускладненої комунікативної структури, проаналізовано ДуД як домен текстової інтерференції (стор. 89-135); описано функції ДуД як чинника постмодерністського експериментування з оповіддю, а саме: ДуД як засіб створення мисленнево-мовленнневої характеристики персонажа, ДуД як

засіб створення оцінної характеристики та ДуД як засіб створення експресії прозових текстів романів Маргарет Дреббл (стор. 138-186).

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ньому запропоновано вирішення важливої і складної проблеми сучасної прагманаротології та постмодерністської поетики, яке полягає в обґрунтуванні комунікативно-прагматичної зумовленості реалізації ДуД як однієї з ендофазних форм невластне-прямого мовлення у британському художньому прозовому тексті кінця ХХ – початку ХХІ ст., через вияв її семантичних, структурних та функційних рис в прозових текстах романів Маргарет Дреббл.

У роботі зокрема доведено, що внутрішнє мовлення художніх текстових співбесідників як вид психологічної художньої оповіді зреалізовано в сучасному англійськомовному художньому тексті прози М. Дреббл у різних мовленнєвих ситуаціях, що мають відмітну комунікативну мету.

До *нових доробків* авторки слід долучити і визначення наративного потенціалу ДуД як ускладненої комунікативної структури, а саме як домену текстової інтерференції, у спектрі авторських модифікацій та у дістетичній мінімалістській оповіді.

У роботі також достатньо *доказово показано*, що прагматичний чинник ДуД у структурно-семантичному та комунікативному ранжуванні текстів романів письменниці завжди зумовлений ступенем дистантності між внутрішнім світом Маргарет Дреббл і персонажа, між їхніми психологічними та ідеологічними позиціями.

Важливими і *новими* є також спостереження щодо функцій ДуД як чинника постмодерністського експериментування з оповіддю, а саме як засобу створення характеристики мовомислення персонажа, як засобу створення оцінної характеристики та експресії прозових текстів романів Маргарет Дреббл.

Новизною визначається напрацьована методика вивчення способів і форм репродукції мовлення і думки в художньому текстопросторі Маргарет Дреббл.

У *теоретичному* плані праця Ірини Каузи є суттєвим внеском у розбудову теоретичних засад прагманаратології, постмодерністської поетики, лінгвокультурології і має певні перспективи подальшої розбудови і прикладного застосування у теорії репродукції антропоморфного мовлення і мислення у постмодерністському художньому тексті.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані у викладанні таких дисциплін, як «Стилістика англійської мови» (розділ «Стилістичний синтаксис»), «Інтерпретація художнього тексту» (розділи «Посткласична наратологія», «Ієрархія голосів та рівнів у посткласичному наративі», «Феномен поліфонії») та «Історія англійської літератури» (розділ «Постмодерністська література»), у спецкурсах прагманаратології (розділ «Комунікативна специфіка думки у думці в постмодерністському художньому тексті»), а також у науково-пошуковій роботі студентів та аспірантів філологічного фаху.

Віддаю належне рецензованому дослідженню і визнаю його безумовно високі науково-теоретичні здобутки, практичну цінність, своєчасність та оригінальність. Як і будь-яке глибоке, інноваційне дослідження, опонована робота дає ґрунт для роздумів та дозволяє висловити деякі побажання на майбутнє щодо поліпшення оформлення результатів наукового пошуку.

1. Засадничими для цього дослідження є поняття *поліфонії* (стор. 90), під яким авторка розуміє, суголосно з М. Бахтіним, розщеплення голосу автора на два голоси та *поліфонічної нарації*, яку трактує як категорію наративу, у якій співіснують дискурсні зони наратора й персонажа (стор. 92), які авторка, на думку рецензента, розглядає дещо однобоко, оскільки у постмодерністському художньому тексті часто простежуємо *наративну поліфонію*, яка передбачає взаємодію різних голосів, а отже, і різних точок

зору, що інтегровані в єдиному поліфонічному текстовому просторі, *какофонію* – явище, унаслідок якого діалог перетворюється на ярмаркове різноголосся чи *шизоїдну поліфонію* як різновид какофонії, де хаотичний гуд голосів унеможлиблює їхнє розщеплення чи розпізнання у постмодерністському художньому тексті. Під час захисту хотілося б почути як досліджувані явища співвідносяться між собою залежно від «оприявлення» того чи іншого голосу й взаємодії різних точок зору (суміжних, контрастних чи таких, що накладаються одна на одну), у чому полягає їхня специфіка і на як вона простежується на мовному рівні?

2. У другому методологічному розділі роботи ретельно описано методологічну основу праці крізь призму антропоцентричної парадигми (стор. 57-68), експліковано основні етапи аналізу процесу вербалізації ендофазних форм мовомислення в тексті (стор. 68), подано методику дослідження ДуД (стор. 74). Проте у пункті 2.2.3 не достатньо чітко, на погляд рецензента, обґрунтовано критерії добору фактичного матеріалу, а саме контекстологічних фрагментів тексту, що містять елементи ДуД, адже, як стверджує сама авторка, однією з характерних особливостей текстової актуалізації ДуД у романах М. Дреббл є відсутність у дискурсі наратора слів та зворотів, які вводять ДуД у простір художніх романів письменниці (стор. 94), «не має явних словесних відповідників» (стор. 28). Варто під час захисту почути позицію дисертантки щодо критеріїв виокремлення згаданих контекстологічних фрагментів та загалом з'ясувати, що мається на увазі під цим поняттям репрезентуючі компоненти ДуД (стор.49; 105)? Чи можуть вони бути мовними/текстовими репрезентантами/маркерами/сигналами ДуД у художньому тексті?

3. У тексті дисертації та автореферату авторка неодноразово підкреслює, що джерельною базою дослідження є 12 художніх прозових творів британської письменниці-постмодерністки Маргарет Дреббл (стор.2 автореф.), у практичних розділах роботи під час аналізу ілюстративного матеріалу здобувачка часто наводить цікаві спостереження щодо новаторської

нарративної манери письменниці, її особливого експериментального стилю письма, без чіткого визначення специфіки її ідіостилу. Це виглядає як певне упущення, оскільки виявлення певних закономірностей творення особливих психологічних жіночих персонажів прози М. Дреббл додав би завершеності теоретичній основі дисертації.

Наведені міркування мають дискусійну природу і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а скоріше відображають сьогоденні проблеми постмодерністської поетики, наратології та комунікативної лінгвістики, до вирішення яких долучилася авторка.

Дисертація Ірини Каузи є концептуально завершеною працею у галузі сучасної прагманаратології та лінгвопоетики. Вона є зрілим дослідженням, у якому здобуто нові результати, що підтверджують повий самостійний підхід до вирішення актуальної мовознавчої проблеми: а саме розбудовою методологічної бази *прагманаратологічної наукової парадигми* через різнобічний і багатоаспектний опис комунікативних маркерів Дуд, та накреслює перспективи її подальших досліджень, зокрема в аспекті виявлення комунікативних, лінгвокультурних, лінгвопоетологічних та нарративних особливостей досліджуваного явища в англійських текстах різного жанру сучасного художнього дискурсу.

Ступінь апробації результатів дисертаційного дослідження є достатньою, про що свідчать 11 публікацій авторки, серед яких: 6 статей надруковано в наукових фахових виданнях України, 4 статті – в іноземних наукових журналах, 1 – у тезах доповідей з наукових конференцій.

Автореферат та усі публікації авторки повною мірою відображають основні положення роботи. Їхній зміст свідчить, що дисертація Каузи Ірини Богданівни відзначається логічною завершеністю й виконана з залученням достатнього фактичного матеріалу й сучасних методів дослідження, які забезпечують достовірність отриманих результатів. Авторка виявила лінгвістичну ерудицію, знання не тільки досліджуваної галузі науки й

багатьох інших наук феноменологічного спрямування, а також здібність до самостійного аналізу.

З огляду на це, вважаємо, що дисертація «Думка у думці як форма внутрішнього мовлення в англійськомовному художньому прозовому тексті (на матеріалі романів Маргарет Дребл)» є завершеним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а його авторка – Кауза Ірина Богданівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов та перекладознавства
Інституту психології та соціального захисту,
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності
ДСНС України

Оксана БАБЕЛЮК

Підпис доктора філологічних наук, проф. Оксани Андріївни Бабелюк
з а с в і д ч у ю :

Учений секретар
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності ДСНС України

Р. В. Лаврецький